

А.Уайтхеда, П.А.Флоренського та інших. У мистецтві символізація розглядається в літературі (Ш.Бодлер, С.Малларме, А.Рембо, А.Білий, А.Блок та ін.) і в образотворчому мистецтві (П.Гоген, П.Серюзьє, Р.Моро, М.Врубель та ін.). Розглядаються позиції філософів Е.Кассирера, З.Фрейда, К.Г.Юнга щодо символізації в мистецтві. У архітектурі ідея символів і символізації розглядається в роботах Л.Саллівана, Р.Де Фуско, Ле Корбюзьє, К.Лінча, Л.Альберті та інших.

УДК 728.1

Т.М. Ладан

МОЗАЇКА, ЯК ЗАСІБ ВТІЛЕННЯ ПОСТАВАНГАРДНОЇ ІДЕЇ В ДИЗАЙНІ ТА АРХІТЕКТУРІ

1. Історія мозаїки.

«Мозаїка» (від грецької буквально – присвячене музам) – один з основних та древніших видів монументального мистецтва, джерело натхнення, гармонії та краси. В мозаїці оживає символічний зв'язок природи, життя, відродження та перевтілення, оскільки її складовими стають в основному природні матеріали з яких складається наша планета, певно тому найменша частинка мозаїки отримує такі поширені назви як «чіпс»¹[1], «модуль» чи «тессера».

Елемент гри у мозаїчні чіпси може перерости в елемент філософської гри з художніми традиціями, тому в сучасному дизайні та архітектурі саме такий найдекоративніший вид мистецтва як мозаїка може зумовити розвиток поставангарду та постмодернізму зокрема. Ще Леонардо да Вінчі в «Трактаті про живопис» називав цей вид мистецтва «божественним» та казав, що мозаїці відомі такі проблеми та теми, які неприпустимі іншим видам мистецтва [2].

Мозаїка завжди займала значне місце в історії древнього мистецтва. Мозаїки Дворіччя відомі ще з III тис. до н.е. – це орнаменти з різнокольорових кружків глини, які вставлялися прямо в стіни. Урські сюжетні зображення з мушлів та лазуриту, зберігаються у Британському музеї у Лондоні. Сам термін та техніка мозаїки зародилася в Древній Греції. В IV ст. до н.е. ця техніка була завезена грецькими майстрами в Італію. Завдяки римлянам, які покривали поли будівель мозаїчними зображеннями богів, героїв та гладіаторів, вона розповсюдилася по всій імперії. Грецькі та римські мозаїки утворювалися із великої кількості маленьких кубиків та стовпчиків смальти або каміння.

¹ «Чіп» – первинна назва тонкої пластинки кремнію, розміром 0,2-1 см², які використовувалися для виготовлення напівпровідникових приладів.

Використовувалися також прямокутні, трикутні, ромбовидні чіпси. Інколи використовували гальку та невеличкі камінці.

Антична мозаїка підлог виконувалася в техніках OPUS BARBARICUM (V-II ст.ст. до н.е., Пергам, Олінф, Прієна, Помпеї, Ольвія, о.Делос). Використовуються орнаментальні мотиви у вигляді городків та довгих зубців, геометричні та рослинні орнаменти, фігурні зображення – античні килими, зображення птах та тварин (качки, газелі), квітів (троянди, тюльпани, гіацинти та ін.) та плодів (виноград, гранат, вишні, яблука, корзини з фруктами). В елліністичну епоху до мозаїк додали розколоті навпіл камені-«голяки», неправильної форми скалки природного каміння та великі черепки античних амфор (о. Делос). Колористична гама мозаїк – поєднання білого, жовтого, яскраво-червоного та чорного кольорів. Використовувалася також більш складна техніка античної мозаїки підлог – OPUS TESSELLATUM (IV-I ст. до н.е., Греція, Італія, Олександрія; I-III ст.ст. н.е., Римська імперія, країни Західної Європи). Підлоги прикрашали орнаментальні візерунки рослинного та геометричного малюнку по темному полю підлоги. Широко застосовуються невеличкі кубики різнокольорових природних каменів з добре відшліфованими гранями розміром 1 см³ – граніт, мармур, порфір, вапняки, яшма з різними відтінками жовтого, червоного, синього, блакитного, фіолетового, зеленого та чорного. Найскладнішою технікою античного мозаїчного живопису є техніка OPUS VERMICULATUM – більш віртуозне виконання мозаїчного набору з різної форми та розміру чіпсів (кубічна, кругла, овальна, трикутна, прямокутна, тощо), яка стає характерною для еліністичної та римська епох. Матеріалами стають напівдорогоцінні камені – малахіт, лазурит, агат, обсидіан, опал, яшма, скло синього кольору – «олександрійська фрітта», прозорі, напівпрозорі та глухі смальти. Багата колористична гама на основі використаних матеріалів та форм чіпсів давала можливість утворювати не лише композиції на підлозі а і високохудожні станкові мозаїки-картини, а також мозаїчні портрети [3].

Римляни застосовували також техніку OPUS SECTILE (пластична або штучна мозаїка), зразки якої збереглися у палаці Фішбурна, Сассекс, Англія. Ця техніка, з використанням тонких, вирізаних по шаблону пластинок каменів в подальшому була використана у складанні візерунків з вирізаних частинок глазурованих опалених кахлів (Самарканд, Бухара, Узбекистан, Марокко, південна Іспанія). Паралельно цивілізації Китаю та Центральної Америки використовують мозаїку для інкрустації шкатулок, меблів та культових масок. Матеріалами слугували шліфоване каміння, слонова кістка, перламутр, кусочки вулканічного скла та інші матеріали, які не втрачали кольору з часом. Ацтеки інкрустували свої маски яшмою, агатом, обсидіаном та гірським кришталем... [4].

Античні техніки OPUS BARBARICUM та OPUS TESSELATUM використовувалися для утворення мозаїк підлог у північному Причорномор'ї (II ст. до н.е., м. Ольвія; V-VI ст.ст. н.е., м. Херсонес). Використовувалися багатоколірні орнаменти як геометричного та і рослинного та рослинно-квіткового характеру, серед орнітоморфних мотивів – птах павлин. Матеріали – різнокольорові мармури Тавриди, мармуровидні вапняки кримських джерел, фіолетовий сланець (пирофіліт), лабрадор таусинового (павлинового) кольору з Волині, зелений карпатський мармур, зеленуваті волинські яшми [3].

Древньоіталійський мозаїчний живопис IV- початку VI ст.ст. розподіляється на три види: декоративно-орнаментальний безпредметний живопис, монументальну живописну манеру та плоскіне рішення з лінійними елементами. Використовувалися наступні матеріали – прозора, напівпрозора та глуха смальта, кальцити, кварцити, вапняки. Використовували також золоті кубики світложовтого, світлочервоного, синього, зеленого та світло фіолетового кольорів з прокладеним між шарами скла листком червоного золота. Равеннська школа мозаїчного живопису VI-VII ст.ст. використовувала глухі смальти білих, жовтих, зелених, синіх, коричневих сірих та чорних холодних локальних тонів. Кубики смальти мали переважно прямокутну та квадратну форми (розміри від 7x7x6 до 15x15x14 мм). Фони укладалися з золотих кубиків прозорого скла зеленуватого, жовтуватого та світлолилового кольору.

В VIII-XIII ст.ст. західноєвропейський мозаїчний живопис розвивався під великим впливом сирійського монументального мистецтва. Характерними стають жорстка, лінійна манера виконання. Геометричні прості та складні орнаменти. Використовувалися пластинки та кубики кольорових каменів (порфіри, мармури, яшми, онікс), смальт та золотавих скляних кубиків. Італійський мозаїчний живопис VIII-XIV ст.ст. – римська школа мала декоративно-орнаментальний та живописний характер. Римська, сицилійська та венеціанська школи використовували квадратні та прямокутні кубики смальт основних тонів. Сицилійська школа XII-XIV ст.ст. – це реалістичні, романські форми зображень. Венеціанська школа XII-XIII ст.ст. – це жорстка лінійна стилізована романська манера виконання. Характерна перевага тяжких тонів зеленого, коричневого, сіро-білого та темно-синього кольорів. Поступово зростають реалістичні тенденції. Флорентійська школа XIII-XIV ст.ст. – це груба стилізація зображень та сумрачна гама тусклих тонів. Характерні золоті фони [3].

У XV ст. в Італії та ісламських країнах, наприклад у Сирії, були популярні восьмикутні кахлі, які вирізалися з м'якої глини до опалення. Таким чином можна було виготовляти комплекти будь-якої складної форми. Ісламська

техніка розрізання кахлів називається ZELLIJ – від арабської «глазурований» або «скляний». Це мистецтво процвітало в Марокко, де основним замовником декорування будівель виступав уряд. В марокканських та іспано-мавританських мозаїках присутні мотиви, що повторюються та зірки [4].

В Центральній Азії використовуються мозаїчні панелі декоровані геометричними та орнаментами з флори, а також надписами з Корану.

Візантіїці суцільно покривали мозаїками стіни та склепіння християнських храмів. Матеріалом стала слугувати смальта, яку і полюбили саме за таємничу гру світла, звучність та стійкість кольорів. Дослідники визначають мерехтливу зміну «настроїв» в візантійських мозаїках: орнаментально-декоративний (IV-V ст.ст.), абстрактно-символічний мозаїчний живопис (VII ст.), вільну живописну техніку з м'якими переходами напівтонів, соковитими бликами, вільним розташуванням кубиків смальти (IX ст.), спрощення та схематизація композицій (X ст.)...[3].

З Візантії, з прийняттям християнства – в X ст., мозаїка прийшла в Древню Русь та вперше була використана в соборі св. Софії в Києві (1037-1061-1067 рр.). Київські смальтовари в досконалості оволоділи технікою приготування смальт різних відтінків та тонів. Характерна дуже щільна підгонка чіпсів один до одного.

З XII ст. мозаїки збираються як віконні вітражі – з кусочків різної форми.

В країнах Древнього Сходу, в Античну епоху, в середні віка (Візантія, Італія, на Русі, в Грузії) – сюжетна та декоративна мозаїка з каміння, смальти збагачували та зорозово розширяли реальний простір інтер'єрів храмів.

Древньогрузинські мозаїки VII-XII ст.ст. визначаються великою різноманітністю кольорів різних кусочків смальти, природного каменю, золотавого та сріблястого скла. Використовувалися прямокутні, трикутні, овальні та круглі чіпси. Виникають динамічні композиції – зміщення головної фігури з центральної вісі.

В період монголо-татарського нашестя, мистецтво мозаїки було забуто в більшості країн.

Ще під час своїх мандрювань Марко Поло (1254-1324) познайомився з білою керамікою яка просвічувалася та нагадувала йому мушлю каурі, яка по італійські називалася porcelain (порося). Звідси і пішла назва porcelain (порцеляна) [4]. Так звана порцелянова мозаїка не отримує широкого використання, але має великі можливості щодо утворення ексклюзивних речей.

В романському мистецтві Західної Європи використовують орнаментальну мозаїку. В XVII-XIX ст.ст. розповсюдилися смальтові шліфовані мозаїки, які імітували масляний живопис.

Руський мозаїчний живопис завмирає з кінця 70-х рр. XVIII ст.. щільно до 30-х рр. XIX ст..

У XVIII ст. відродженням мозаїки зайнявся сам Михайло Ломоносов. Він організував майстерню по виготовленню смальти та дослідницьким шляхом утворив рецепти та технологію глушого скла. Одна з утворених ним мозаїк – «Полтавська Битва». З 1864 р. у Петербурзькій АХ було засноване мозаїчне відділення. Були створені такі пам'ятники мозаїчного мистецтва, як Ісаакіївський собор та храм Спасу на Крові у Петербурзі та багато інших. Саме в Ісаакіївському соборі зібрано 62 мозаїчні картини – найбільше зібрання руського мозаїчного мистецтва другої половини XIX ст. та початку XX ст. [5]. В Росії переважно використовували техніки візантійської та римської мозаїк.

Якщо візантійська мозаїка – більш умовна, монументальна, бархатиста, жива – розраховується на сприйняття з великих відстаней, то римська – реалістична, камерна (прикрашає менші за розміром приміщення). Прийоми мозаїчного ліплення об'єму та пластичної форми утворюють неконструктивні легкі, дематеріалізовані поверхні. Мозаїки на увігнутих поверхнях, під склепіннями храмів, освітлені косими променями сонця переливаються різними відтінками та утворюють незабутнє враження.

На Уралі по мірі розширення добування каменів з'являється руська мозаїка, в якій подальший розвиток отримали ідеї декоративної – так званої флорентійської мозаїки, яка виникла в Західній Європі з XII ст.. В хід йдуть не лише мармур та яшма, але і напівкоштовні самоцвіти – гранат, малахіт, лазурит та ін..

Середня Азія утворила для нас чудові декоративні мозаїки з майоліки, які часто використовують майстри модерну та національно-романтичних течій (А.Гауді, Г.Клімт та ін.).

В XIX та XX ст.ст. в країнах Європи культові та світські громадські споруди прикрашалися монументальними мозаїчними роботами. До сих пір фасади прибуткових будинків кінця XIX- початку XX ст.ст. прикрашають мозаїки Врубеля та Шехтеля.

Підйом радянської мозаїки намітився в 30-ті рр. XX ст., оскільки зростав широкий інтерес до проблем синтезу мистецтв. Перехід на крупноблочне будівництво, коли фасад будинку складався: 1) з «обкатаних блоків»; 2) «діамантової розрізки» або 3) «дворядної розрізки» фасаду (Рис.1) поклав розвиток так званої «мозаїчної архітектури» (Т.Л.). Таким чином утворюються крупномасштабні фонові мозаїчні площини стін, або стіни-мікси, розподілені на горизонтальні елементи (панелі, які перекривають перемички) та вертикальні (міжвіконні проміжки або підвіконні панелі), які отримують вставки з різних декоративних елементів (наприклад, ковані візерунчасті панелі, тощо).

З 1944 р. на території Софії Київської почала роботу керамічна майстерня під керівництвом П.Мусієнко. Ініціатором її утворення був архітектор Володимир Заболотний. Головне завдання майстерні – єдина робота художників-керамістів з архітекторами над проблемою синтезу архітектури та декоративного мистецтва та утворення нових національно-своєрідних художніх ансамблів [6]. Починаючи з 1949 р. велике значення архітектори почали надавати природному кольору будівель – відмовилися від тинькування та використовували – білу керамічну та опоряджувальну цеглу світлих кольорів, теракоту та природні каміння України – білі вапняки, граніт та інші матеріали.

Декоративні включення між кронштейнами карнизів з кольорової майоліки; капітелі, карниз, тяги, бази лопаток з художньої кераміки золотистого та світло охристого кольору – прояв тріумфу перемоги та швидкого відновлення на Хрещатику в м. Києві.

Так, наприклад, у 1962 р. художницею О. Грудзинською у вестибюлі станції Хрещатик (м. Київ) було укладено панно з 12 типів плиток, що давало можливість утворити багато композиційних рішень [6].

В житловому будівництві початку м. Києва у 1950-х рр. спостерігаються мозаїчні фасади. В житловому будинку по вул. Червоноармійській, №16 (перший каркасно-панельний будинок із збірних залізобетонних елементів у м. Києві) керамічні килими поля стіни теракотового кольору поєднані з полірованими деталями з граніту (1949-51 рр., архіт. В.І. Конопацький, В.Д. Єлізаров). Характерною рисою будинків побудованих до 1955 р. стає невідповідність першого крупномасштабного поверху (в якому знаходяться магазини) з верхніми – композиційно подрібленими.

Кольорова кераміка житлових будинків побудованих у 1957-59 рр. по вул. Червоноармійській, №2 (архіт. Л.Б.Каток, В.І.Гопкало) та №6 (архіт. О.В.Добровольський, П.Ф.Петрушенко) значно оживляла архітектуру. З виходом наказу про ліквідацію надмірностей в архітектурі (1955 р.) в радянські часи стає не до прикрас – курс на індустріалізацію зумовив появу так званих «будинків на одне обличчя».

На початку 1960-х рр. знову повертаються до розробки комплексних планів ідейно-тематичного зонування – планів монументальної пропаганди для різних міст СРСР. Художники-монументалісти (С.Кириченко, І.Литовченко, В.Прядко, В.Зарецький, О.Рибачук, В.Мельниченко та ін.) та архітектори (А.Мілецький, В.Смірнов та ін.) намагаються вирішувати живописний простір своїх композицій за принципами: контрасту, збереження ліризму та поетичності образів, динаміки та напруги кольору, шаленої фантазії, орнаментальної манери, тощо. Спостерігається великий зв'язок з народним мистецтвом (майстрині 1920-х рр.– Ганни Собачко), що говорить про звернення

митців до широкої аудиторії [7]. Тематичними мозаїчними панно прикрашаються фасади та інтер'єри громадських будівель, учбових та виховних закладів. В м. Києві виникають: «фасади-символи» – обличкування фасаду керамічною плиткою у вигляді рушника (кінотеатр «Ленінград», 1960 р.), фонові мозаїчні стіни з «панно-символами» (школа по вул. Басейній, 4, 1962-1963 рр., архіт. В.М.Колачинський, М.С.Хараш) – фасад обличкований керамічною плиткою жовтого, білого, коричневого кольорів, в верхній частині тематичне панно з метласької плитки, що символізує юність. Таким чином невиразна архітектура будівель доповнюється виразними включеннями різних видів монументально-декоративного мистецтва: мозаїчними панно, барельєфами, рельєфами, які покриваються мозаїкою (нова форма монументального мистецтва, яку запровадили художники І. Литовченко та В.Прядко).

Наприкінці 1960-х початку 1970-х рр. поступово відходять від традицій та звертаються до пластично-образного мислення (худ. І.Литовченко, архіт. В.Куцевич). В мозаїчних композиціях з'являються не лише посилання на народні традиції, а і на науку, літературу, поезію. Спостерігається умовність, абстрактність мозаїчних зображень на торцях житлових будинків по Проспекту перемоги, №№17-27 (архіт. В.Є.Ладний, худ. І. та М. Литовченки), керамічних фризів на фасадах та керамічних рельєфів в інтер'єрі універсального громадського торговельного центру по Проспекту перемоги, №№5-27 (худ. О.П. Рапай).

Мозаїки побудовані на поєднанні яскравих локальних кольорових плям характерні також для Р. Гуттузо, Ф. та Н. Леже, Д. Сікейроса та ін.. Відомі смальтові мозаїки О. Дейнеки, флорентійські – Г. Опришко. Серед майстрів мозаїк 1960-1980-х рр. – З. Церетелі.

Пластична обробка фасадів будівель кінця ХХ ст. складається в основному з площинного пуристичного або кубістського розчленування вертикальної площини стіни. Про мозаїку як вид монументального мистецтва майже забувають.

Добре збереження мозаїчних зображень з давніх часів говорить за себе – мозаїка дійсно «вічна техніка».

2. Типи та види мозаїк.

В залежності від матеріалу, який використовується в мозаїці можна визначити вісім типів мозаїк: скляна, керамічна, кам'яна, металева, дерев'яна, штучна, міксована, художня. Серед них визначаються окремі види, які характеризуються особливостями обробки та сполученням матеріалів.

СКЛЯНА МОЗАІКА.

1) За технікою візантійської або римської мозаїк.

Виконується з колотого скла, тому завжди це ручна робота. Використовується палітра з ніжно-блакитними, зеленими та яскраво синіми фарбами, рожеві та червоні різних відтінків. Найбільшої сили мозаїка досягає за рахунок злиття кольорових плям із золотим фоном. Розміри чіпсів від 8x8 мм.

Може отримати назву «мозаїка Тіффані», якщо вона виконується із залишків справжнього американського скла «Тіффані», з якого виготовляють вітражі, світильники, бра.

2) За технікою венеціанської мозаїки.

Матеріалом для використання служить венеціанське скло – міцне та багатовічне, кольорова палітра якого безкінечна, оскільки в його склад додають різні речовини – м'які метали та металоїди (від кадмію та селену). Використовуються литі частинки, за рахунок автоматизованого процесу виробництва. Стандартні розміри чіпсів – 10x10, 20x20 та 50x50 мм, товщина – від 3 до 12 мм. Секрет виготовлення мозаїки був куплений у муранських майстрів (о. Мурано в Венеції). Кожен чіпс має неповторний відтінок.

При додаванні в скло напівдорогоцінних або штучних матеріалів (наприклад, штучний авантюрин) отримали цікаві результати – ефект золотавих прожилок, загадкове мерехтіння. Суміш кусочків авантюрину та різнокольорового скла (матеріал Metron) скріплюються спеціальним складом – легким, міцним, водостійким, жароміцним, стійким до перепадів температур. Отримуємо матеріал для облицювання стін та підлог. З нього виготовляють ліхтарні стільниці, підвіконня, плінтуси.

Деякі мозаїки отримують перламутровий блиск – це одне з останніх віянь у венеціанській мозаїці.

3) Дорогоцінна мозаїка.

Колекції поєднання скла із жовтим, білим золотом, сріблом або платиною. Існують серії, в яких мозаїку від початку до кінця роблять вручну – між двома шарами скла прокладають справжню золоту фольгу. Частіше таку мозаїку використовують поштучно.

При виробництві особливо рідких ніжно-рожевих відтінків використовують «рідке золото». Зміст золота в подібних розчинах досягає 10-12%.

Ефект від мозаїки – наче палке сонце або холодний іній залишають свої яскраві проміні або морозні сліди на поверхнях.

4) Смальтова мозаїка.

В Візантії її називали «вічним живописом». Відрізняється від венеціанського скла особливими насиченими відтінками, непрозора, тому наче світиться зсередини. Смальта – сплав скла з оксидами металів, мінеральними фарбами (наприклад, солі калію та інші природні сполучення, які надають

матеріалу колір). Кожен чіпс відрізняється від інших своїм відтінком, тому одна поверхня, викладена одним і тим же відтінком смальти, наче переливається, зумовлює мерехтіння, спалахи, відображення світла. Сучасні технології дозволяють отримати до 10 тисяч відтінків. Фарби смальти під водою зберігають свою яскравість, не тьмяніють з часом, а рух води утворює ефект «живої» картини.

Смальта дуже міцний матеріал, майже як алмаз, стійкий до дії забруднень та побутової хімії, морозостійкий. Завдяки стійкості до абразивного зносу смальтова мозаїка як найкраще підходить для місць з підвищеним навантаженням як в середині будівлі так і ззовні – поли в кухнях, коридорах, басейні, на ганку, зокрема.

Не тільки бокові сторони, а і лицьова поверхня смальти можуть бути нерівними. Таку властивість (природність) можна вигідно використати при укладанні малюнку.

КЕРАМІЧНА МОЗАЙКА.

Не отримує широкого використання, але має дуже широкі перспективи щодо застосування в тематичних інтер'єрах. Це завжди ексклюзивна, ручна робота. Чіпси можуть бути більш рельєфними ніж у скляної мозаїки. Використовується як для внутрішнього так і для зовнішнього оздоблення. З керамічною мозаїкою можна сміло експериментувати та утворювати будь-які ефекти: покривати люстром (металевий блиск), покривати позолотою, доповнювати іншими матеріалами, інкрустувати металом та іншими матеріалами, покривати покриттям, що блищить, розписувати солями та поливою... Керамічну мозаїку можна розподілити на шість видів, перші три з яких отримують найбільше використання.

1) Глазурована мозаїка з малопористою структурою – на основі глазурованої кераміки (монопресокогтура).

Може бути зі «спецефектами»: мілкими тріщинками на поверхні, з розводами, з вкрапленнями іншого кольору, з імітацією нерівної поверхні. Мозаїка визначається низьким водопоглиненням та високою морозостійкістю, що дозволяє використовувати її для басейнів. Температурний режим дозволяє використовувати керамічну мозаїку для прикраси зовнішньої поверхні каміну та печі – саме в такий попадає керамічна мозаїка при випалюванні.

2) Глазурована мозаїка з крупнопористою структурою – майоліка – на основі глазурованої кераміки з люстром.

Кахлі з розписами по сирій непрозорій олов'яній поливі, яка з'єднується при опалюванні з фарбами. Кераміка отримує популярність к середині XV ст.. Виконується по технологіям які існували в ісламському світі. Якщо майолікові кахлі мали орнаментальні мотиви з листя, геральдичні зображення звірів та

зброї – це «іспано-мавританський стиль». Мексиканські керамічні вироби в стилі «талаверу» (XVII ст.) – перевага синього кольору. Соковиті фарби із зображенням квітів (селянський стиль). Італійська майоліка – білий фон може зникнути або, якщо це стиль *istoriato*, то обов'язкові детально виписані біблейські епізоди та міфічні сцени. Кахлі – характерна риса ісламських країн (зберігають прохолоду). На Русі робилися печі з кахляними припічками. Для нідерландських кахлів характерний біло-синій колір. Техніка виготовлення глазурованих кахлів зародилася на Близькому сході, далі була занесена мугалами в Індію, маврами в Іспанію та турками-османами – у Східну Європу. Елементи композицій часів династії Мін та турецькі мотиви з листовими орнаментами, тюльпанами та гвоздиками в синьо-білій гамі, підполивному розпису синім, бірюзовим, зеленим та червоними кольорами утворюють найбільш популярний стиль [3].

3) Неглазурована мозаїка з пористою структурою – неглазурована кераміка – теракота.

Неглазуровані кахлі широко використовували римляни (покривали підлогу, оскільки вони вбирали в себе тепло опалювальної системи під будинком). Перед опаленням кахлі викладали на просушку на сонце, тому на деяких з них можна побачити відбитки дитячих ніг та курячих лапок. Кахлі чорного та червоного кольорів (*quarry*) характерні для Британії. Європейські кахлі мали геральдичні зображення із вдавленим малюнком (XIX ст.) [3].

Характерна гама відтінків: блідо-рожевий, жовто-кремовий, сіруватий, цегляно-червоний, вишневий. Краса у природній кольоровій гамі глини після опалення.

При утворенні композицій в екстер'єрах можуть бути використані частинки-чіпси з так званої кам'яної кераміки, або керамограніту – високоміцного проти спрацьовування матеріалу, з якого металом висікається іскра.

4) Порцелянова мозаїка.

Вироби з так званого низькотемпературного порцеляну. Спеціально розроблена керамічна маса, яка після опалення по зовнішньому вигляду нагадує кольоровий мармур. Чіпси різних кольорів отримують за рахунок додавання барвника в керамічну масу. Перехід від кольору до кольору досягається змішуванням однакової кількості маси різних кольорів. Для утворення композицій майстер виготовляє чіпси невеличкими партіями – по мірі необхідності.

а) китайська – до каоліну додається китайське каміння або *petunste* (від китайської *baidunze* – молотий польовий шпат). Чіпси можуть бути прикрашені надполивним розписом синім кобальтом та червоною міддю (єдині барвники,

які не змінюють колір при високотемпературному опаленні). Після переходу до надполивного розпису, палітра фарб може буди розширена (спосіб виробництва порцеляну відомий з часів династії Тан (618-906 pp.), Сун (960-1279 pp.) та Мін (1368-1644 pp.));

б) «кам'яна маса» та «м'яка порцеляна» – варіанти з меншою кількістю глини та домішками великої кількості подрібненого кварцу (Європа та мусульманські країни);

г) «кістяна порцеляна» – велика кількість додавань лугу (Англія, XVIII ст.) [3].

5) Жаростійка мозаїка – з кераміки, яка спресовується з металевою пудрою – кермет.

Використовується у космічній галузі (для виготовлення обтічників та теплоізоляційних покриттів космічних човнів, деталей ракетних та реактивних двигунів). Може бути використана для утворення мозаїчних композицій в особливих умовах.

б) Надпровідникова мозаїка – з кераміки зі складом оксиду міді.

Надпровідник при наднизьких температурах. Зараз вчені розробляють надпровідники для більш високих температур.

КАМ'ЯНА МОЗАЇКА.

Природне каміння під мозаїку може бути будь-яким: починаючи від природного туфу та кінчаючи рідкими породами мармуру та яшми. Серед мозаїк із напівдорогоцінного каміння найчастіше використовують агат, яшму, лазурит, порфір халцедон, онікс та ляпіс-лазур. Колір каміння завжди неповторний, що робить мозаїчне зображення особливим. Каміння можна полірувати, можна зробити старим, тоді колір буде приглушеним, а краї більш гладкими. Кам'яна мозаїка може бути трьох видів.

1) Римська мозаїка.

Переважно це мармурова мозаїка – завжди унікальна, весь спектр кольорів неповторних відтінків. Кожен елемент обробляється ручним способом. Товщина доводиться до 7,5 мм, що дає можливість поєднувати її з керамічною плиткою, скляною мозаїкою та іншими оздоблювальними матеріалами. Мозаїки з натурального та агломерованого мармуру не можна чистити абразивними засобами та жорсткими щітками, оскільки вони залишають на їх поверхнях подряпини. Також ці поверхні бояться попадання кислотомістких рідин – фруктових соків, вина, оцту та т.п.. Після укладки мармурові поверхні слід натирати спеціальним воском. Виключення складають агломерати на основі кварцу.

Мозаїки з травертину (порода групи мармурів та використовується для опорядження підлоги, стін, іноді стель) нададуть інтер'єрові італійського

шарму. Фактура травертину може бути – полірованою, шліфованою та зістареною. Дуже гарно виглядають травертини в малих архітектурних формах – балясинах, шарах, декоративних включеннях, плитці. Червоні та жовті травертини часто використовуються в неполірованому вигляді – надають приміщенням старинний сільський вигляд.

2) Флорентійська мозаїка.

Найскладніша із всіх мозаїк. Для мозаїки характерно змішування матеріалів. Майстри Флоренції почали використовувати природний малюнок каміння для утворення готових картин першими. Ця техніка відома ще з XVI ст. та з тих пір залишилася незмінною. Художнє зображення складається з каміння різних кольорів, відтінків та геометричних форм. Особливістю є те, що кам'яні пластинки підганяються без швів та розташовуються в одній площині. При розробці ескізу мозаїчного панно враховуються декоративні можливості каміння. При поліруванні колір каміння з природною структурою проявляється найбільш глибоко та соковито.

3) Руська мозаїка.

Утворюється шляхом оклеювання матриць з більш дешевого каміння тонкими пластинками дорогоцінних сортів. Виконувалася з палітри уральських самоцвітів. Техніка руської мозаїки – різновид флорентійської.

МЕТАЛЕВА МОЗАЇКА.

Штамповані деталі з нержавіючої сталі, які закріплюються на спеціальній підложці. Чіпси мають різну форму та фактуру, що утворює великі можливості для мозаїчних малюнків (овальні, шестигранні, прямокутні, ромбовидні або квадратні). Висота чіпсів 4 мм з напівміліметрового листа нержавіючої сталі. Поверхню можна робити полірованою, матовою, з насічками різних видів, покривати тонким шаром латуні, бронзи, міді, титану, срібла (метод гальваніки). Гра кольору та тіні, перетікання кольорів, тощо, утворюють атмосферу космічного майбутнього. Існують варіанти серії high tech з більш корозійностійкої сталі, що не ржавіє. Спеціалісти не рекомендують використовувати металеву мозаїку на вулиці.

ДЕРЕВ'ЯНА МОЗАЇКА.

Мозаїка по дереву має сильний естетичний вплив. В залежності від використання різних порід дерев можна отримати ефект об'ємності. Використовуються техніки одної або декількох видів мозаїки по дереву: інкрустації (врізання в поверхню будь-якого матеріалу дерев'яних чіпсів), інтарсії (інкрустація деревом по дереву – зображення та візерунки з пластинок дерева врізаються в поверхню дерева вгладь), маркетрі (мозаїки з фігурних пластинок фанери – різних за кольором та фактурі порід дерева, що наклеюються на основу), паркетрі.

ШТУЧНА МОЗАЇКА.

Використовується дуже рідко.

Існують варіанти мозаїк з прозорого пластику. Чіпси можуть бути будь-якої форми, а крізь верхній шар проглядаються маленькі мушлі, тощо.

МІКСОВАНА МОЗАЇКА.

В залежності від особливостей перемішування різних матеріалів, може бути розподілена на два типи.

1) «Механічна» суміш мозаїчних чіпсів різних видів та типів: дерев'яних з кам'яними, скляними дорогоцінними, металевими; кам'яних з скляними дорогоцінними... варіанти безграничні.

2) «Хімічна» суміш різних матеріалів. Так званий штучний граніт, який отримують шляхом сполучення природної основи та битого дзеркала (скло або метал). Дуже міцний матеріал з ефектом внутрішнього свічення. Використовуватися може для покриття стін та полів різних приміщень, сходинок, у ванних кімнатах та басейнах.

ХУДОЖНЯ АБО ЕКСКЛЮЗИВНА МОЗАЇКА.

Це мікс мозаїчних чіпсів різних типів або поєднання мозаїки з іншими видами монументального мистецтва.

Наприклад, металеві вставки в керамічних композиціях. При використанні натурального перламутру (тонких відбірних шарів перламутрових мушлів) розкривається дійсна краса морських глибин. Частинки кераміки, мушлі, кольорове скло, використані комп'ютерні диски та інші матеріали чіпсів можуть утворити несподівані ефекти при їх додаванні в мозаїчне панно або картину. Художня мозаїка це «родзинка» в дизайні інтер'єру та декору, прояв доброго смаку, прагнення до сучасності та вічності.

Таким чином, добрі експлуатаційні характеристики мозаїк різних типів та їх види розкривають великі можливості для утворення стильного та оригінального мозаїчного інтер'єру, екстер'єру будівель та архітектурного середовища. Міцність, багатовічність мозаїки, стійкість до впливу навколишнього середовища та краса, кольорова насиченість – якості, які визначають мозаїку вічно молодого та популярного. Мистецтво мозаїки доказало віками, що може бути завжди і повсюди та приймати різні форми.

В залежності від характеру утворення, сучасні мозаїки можуть утворюватися за чотирма принципами: фон, мікс, панно, «дитячий» малюнок.

1) Фонова мозаїка утворюється із звичайної плитки 300x300 мм або з кахлів, на яких роблять пропилювання будь-яких розмірів. При цьому зберігаються структура плитки (кахлю) та утворюється ефект викладеної чіпсами стіни або підлоги.

2) "Мікси" утворюються за рахунок вільного наклеювання на поверхню різнобарвних та різнорідних чіпсів різних типів та видів, при цьому виникає враження заданості картини – художня мозаїка.

3) Мозаїчні панно-матриці (папір або сітка на які наклеюють чіпси в певному порядку) з чіпсами різних розмірів та матеріалів.

4) Мозаїчний «дитячий» малюнок – наче викладений неосвіченою рукою (метод «прямого» набору).

Існують два методи набору мозаїк: «прямий» та «зворотний» набори.

«Прямий набір»:

А) коли кусочки каміння, смальти або іншого матеріалу закріплюють прямо в нанесеному на декоровану поверхню шарі ґрунту (цемент, мастика, віск). Ця найдревніша техніка була характерна для римської та візантійської мозаїк, є найбільш складною у виконанні.

Б) коли чіпси наклеюють на сітки-матриці з полімерних волокон 300х300 мм. Гнучка основа сітки дозволяє використовувати мозаїку на будь-яких, в тому числі криволінійних поверхнях.

«Зворотний набір» – більш швидкий (механічний) – кусочки каміння або смальти наклеюються шпалерним клеєм лицьовою стороною на папір або матерію, а потім тильна сторона заливається закріплюючим розчином, а тимчасова основа знімається. Остаточне мозаїчне панно, площа якого може складати декілька м², збирається на місці та монтується як звичайне покриття з плитки.

Цей метод отримує використання після XVIII ст. та вважається простим. Інколи потребує шліфування лицьової частини. Виникає ілюзія приглушеного блиску та фактури гобелену або килиму.

В залежності від розміру мозаїки та залучень різних ілюзорних прийомів, кодони мозаїк можуть вийти за межі двовірного простору, що наближає її до живописного панно або картини, в яких умовна мова площини може перерости у тримірний простір архітектури та скульптури.

3. Мозаїчний живопис.

Мозаїка – своєрідний набірний живопис. Вільне укладання кубиків смальти або інших матеріалів схоже на соковите накладання мазків пензлями. Поверхня мозаїки здається іматеріальною – в зображенні нема жодної жорсткої або твердої лінії, всі вони сприймаються слизькими завдяки переливчастому мерехтінню чіпсів.

Основи мозаїчного живопису продовжують імпресіоністи. Поль Сезанн, в пошуку універсальних методів творчості, рекомендував звертатися до геометризації форм.

Експресіоністи (Ван Гог), дивізіоністи (Жорж Сьора) або пуантилісти (Поль Синьяк) відповідно розвивають теми: енергійного руху, використання контрастних та додаткових кольорів, техніку писання крапками. Сучасні художники також звертаються до подібних мозаїчних прийомів (Дмитро Добровольський).

Абстрактний експресіонізм 1940-1950-х рр. також експериментує з кольоровими плямами, бризками, обірваними мазками, використовує органічні форми.

Кубісти, які пропонують принципи стереометричного зображення або плоского відбитку одночасно з різних сторін (Жорж Брак та Пабло Пікассо), підхоплюють ідею розподілення форм на складові. Чим не своєрідні чіпси? Ритміка форм, відголоски «примітивного мистецтва», мозаїчність, геометричність, пошук простору, але відмова від перспективи, яка скоує композицію – основні прийоми кубістів на початку ХХ ст.. Завдяки Пікассо на початку ХХ ст. виникає мистецтво «колажу».

Футуристичні принципи «одночасного бачення», використання силових ліній та проголошення динамізму як відчуття зумовлюють утворення картин-сюрпризів, картин-фейєрверків (Умберто Боччоні, Джакомо Балла).

Супрематизм взагалі проголошує принцип супрематії чистого відчуття в зображальному мистецтві та ставить головною метою енергетику кольору та форми. Першофігура – квадрат є основною формою кубістів і стає елементарною формою у супрематичній системі Казимира Малевича. Вібруючі поверхні наче із внутрішньою пульсацією утворюють «поняття динамічного покою» – це так нагадує мерехтіння кольору мозаїчних чіпсів.

Саме такий спалах концепцій в авангардному живописі зумовлює розвиток авангардної архітектури початку ХХ ст.. Поступово формуються два шляхи: конструктивістський (Сезанн – Пікассо – Татлін...) та раціоналістичний (Ван Гог – Матісс – Кандинський – Малевич...).

Конструктивістський шлях проголошує графік руху, чітку організацію, концептуалізм (якщо не зрозуміло, то можна пояснити), відходить від живопису до прикладних мистецтв та поліграфії.

Раціоналістичний шлях підтримує деструктивність, увагу до психології відчуття простору.

4. «Мозаїчна площа, об'єм, простір».

Живописна «мозаїчна площа» в інтер'єрі – це яскраві мозаїчні панно на камінах та меблях – класичний прийом.

Поряд з класичною манерою, мозаїчно-живописні колажі, витвори з елементами абстракціонізму, імпресіонізму та експресіонізму визначають неповторність будівлі. Мозаїчні панно-варіації на теми картин Пабло Пікассо,

Енді Уорхола та інших митців авангардного мистецтва дуже популярні. Стіни з таким декором несхожі на ті, до яких ми звикли. Це концептуальні колекції від всесвітньо відомих дизайнерів сучасності. Це престиж будинку.

Живописна «мозаїчна площина» в екстер'єрі розрахована на огляд з великих відстаней. Але особливості комбінування та живописна манера виконання як мілких (інтер'єрних) так і крупномасштабних мозаїчних зображень (екстер'єрних) залишаються подібними.

При спогляданні за зображенням на поверхні обтічної форми ми можемо спостерігати за зміною характеру цього зображення як з різних крапок зору, так і в залежності від освітлення. Лінії-сили, які можуть виникнути для підкреслення форми, будуть утворювати динамічне відчуття та спонукати оглянути об'єм зі всіх сторін. Так принципи та прийоми авангардного живопису сміливо входять в дизайн сучасного живописного «мозаїчного об'єму» речі та в архітектуру об'ємно-просторового рішення будівлі.

Мозаїчне оздоблення фабричної речі може утворити несподівані вражаючі ефекти. Торшери, рами, вази, люстри... прикрашені мозаїкою дозволять утворити неповторний затишок та неповторність враження. В цьому частково просліджується дадаїстичний прийом «ready-made», коли готовий фабричний витвір, при певній концепції та частковій трансформації виступає твором мистецтва.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.ст. об'єкти здебільше західної архітектури самі набувають монументальності, пластичності, скульптурності зокрема. Зовнішня форма будівлі ускладнюється відходить від чіткої горизонталі та вертикалі.

Інтернаціональні стилістичні течії: постмодернізм та нелінійна архітектура [8] входять у структуру історичного середовища великих міст світу.

Сучасна практика проектування показує, що з використанням комп'ютерних технологій при побудові складних нелінійних пластичних поверхонь розподілених на безліч сегментів правильної геометричної (трикутної, квадратної, іншої багатогранної) або неправильної геометричної або вільної форми утворюються шаруваті мерехтливі поверхні фасадів мозаїчного типу. Скляні об'єми будівель за типом «сором'язливого слона» (суцільно скляні) все частіше проникають в історичне середовище.

При огляді таких будівель велике значення має виразність та пропорційність модельованої мозаїчної форми.

Національного колориту архітектурним об'єктам можуть надати лише окремі деталі – «коди-символи» – техніки, типи та види мозаїк, характерні для певної місцевості, колористична гама, тощо.

За допомогою мозаїчних включень певних стилів, поряд з іншими принципами та прийомами монументального мистецтва, виникає можливість: натяку на «код-символ», за яким міститься розгадка певної інформації про предмет або об'єкт; підказки із загальновідомими кодами та символами, які допомагають глядачеві розв'язати певну інформацію про об'єкт та приємно оправдовують надії глядача.

«Мозаїчний простір» в дизайні це, насамперед, інтер'єр у стилі, тому, вище розглянуті типи та види мозаїк можуть бути включені у концепції його утворення.

«Мозаїчний простір» в архітектурі – це віками сформоване архітектурне середовище з будівлями, побудованими в різних стилях. Кінетична калейдоскопічність з повільною швидкістю – характерна його ознака.

При утворенні сучасної живописної мозаїчної площини, об'єму або простору дизайнер та архітектор стикається з пошуком універсальних методів творчої свободи, яка може бути обмежена лише умовними та прозорими рамками стилю.

5. Квадрат у стилях.

Більшість виробників та дизайнерів меблів, аксесуарів, тканин та інших цікавих речей тяжіють до квадратних форм. Згідно вчення фен-шуй – квадрат, прямокутник, восьмикутник та круг – найбільш сприятливі форми для будинків та кімнат. Такі ж форми чіпсів здавна використовуються мозаїчистами.

З позицій супрематизму квадрат – першофігура, елементарна одиниця в системі. Квадрат – найпоширеніша форма чіпсу в мозаїках, тому приховує великі художні можливості і для використання в сучасних інтер'єрах, переважно космополітичних – з максимумом від світових течій, стилів, технічних можливостей. Серед стильового розмаїття можна виділити основні, в яких квадрат – першофігура: мінімалізм, хай-тек, поп-арт, неокласика, традиціоналізм, етностилі та еkleктика.

1) Мінімалізм та хай-тек. В основі шахова клітина. Не обов'язково чорно-біла. Пісковий з коричневим, сірий з синім... Продуманість інтер'єру задається сильним ефектом: чергуванням світлих та темних фрагментів на стінах, підлозі та стелі (квадратів картин, екранів, ніш, світильників, склоблоків, перепадами рівнів, відповідними килимовими покриттями). Текстильні аксесуари, оббивка меблів, посуд – будь-які елементи можуть включатися у раціональну шахову гру.

2) Поп-арт пропагує безсистемний клітчастий декор, з вільним сполученням яскравих квадратів та прямокутників різного розміру. Весела недбалість – дуже гарний підхід для інтер'єрів дитячих кімнат: наприклад,

червоний квадрат постеру, синій прямокутник дивану з веселковими подушками. Почуття міри – ось основний критерій якості такого інтер'єру.

3) Неокласика. Клітина в пастельній гамі та приглушених тонах. Враження покою та стабільності. Строгість форм дзеркал, картин, штор та інших аксесуарів завдяки геометричному малюнку. Мозаїки з натурального каміння та дерева, вітражі прикрашають камінні зали, кабінети, холи.

В англійському стилі – «шотландка» та клітина Burberry асоціюються з респектабельністю та елегантністю.

4) Традиціоналізм – кантрі. Використовуються текстильні аксесуари в червоно-білу або синьо-білу клітину. Як правило – це інтер'єри кухонь.

5) Етностилі (японський стиль, африканська тема, українська тема). Квадрат – одна з основних форм в традиційних житлах Країни сонця, що сходить. Квадрат утворюється світлим полем (відтінок рисового паперу, річкового піску, квітучої сакури, зеленого чаю) та чіткими кордонами кольору бамбуку або темного дерева. Квадратне ліжко, циновки, низькі столики, меблі, ширми та перегородки – оригінально-клітчасті елементи японського стилю.

Так японський мінімалізм використовує в декорі стін великі мозаїчні площини світло-сірих відтінків. Кольорова гама нових колекцій мозаїки – сіро-бежеві або сіро-голубі тони в сполученні з темно-коричневими, сіро-синіми та зеленими акцентами.

Африканська тема – прості геометричні форми, чіткі кольорові контрасти, які на підсвідомому рівні створюють почуття ритму та енергетики дикої природи.

Українська тема – використання теплої керамічної гами, яка складається з темно-теракотових, охристих та білих тонів; орнаментальних геометричних або природних мотивів.

6) Еклектика (фьюжн, модерн).

Фьюжн утворює власні правила і відмовляється від попередніх традицій. Це протиставлення мінімалізму та наближення до складного та експресивного максималізму. Фьюжн – це «хуліганський шик» – колаж з будь-яких елементів – карнавал, шоу. Колір – насичені та визиваючі тони, які гармонують між собою (сполучення бірюзи, малинового, золотого та зеленого кольорів; тепла гама червоного, помаранчевого в сполученні з чорнильно-синіми відтінками; фіолетово-лілова фарба; полярних – чорного та білого). Використовуються фактури та матеріали, характерні для живої природи: шовковисті текстури м'якого морського піску, шорсткість натурального каміння, глибоке переплетіння льняної пряжи, домотканої полотнини, натуральна шкіра. Дуже актуальна анімалістична тенденція.

Модерн надає новий «неправильний» вид укладання мозаїчних чіпсів. Порушуючи модульну доцільність та єдність принципу, модерн схрещує флорентійську та класичну техніки. Він ламає традиції та складені віками стереотипи. В одній мозаїчній композиції можуть зустрічатися чіпси різного розміру та характеру модуля, від прямокутного до гіпертрофовано витягнуто та геометрично неправильного (мозаїки А. Гауді). Крім традиційної смальти в склад мозаїк входять каміння, кераміка, скло, порцеляна, галька.

Так вдале використання мозаїки може перетворити недоліки в «родзинку». За допомогою мозаїчних включень можливо здійснити ряд заходів: підкреслити форму, утворити нові центри форм або здійснити їх повну трансформацію – ефект затушовування або відштовхування (фігуративна суперграфіка сер. 1970-х рр.). Розшарування площин, організація планів, що коливаються, за допомогою «тяжких» та «легких» кольорових чіпсів можуть нам нагадати поп-артівські пошуки В. Вазарелі.

В порівнянні з іншими видами монументального мистецтва, мозаїка не лише прикрашає, згладжує кути, скривлює простір, надає йому глибини... Її візерунки, яскраві картини наче з калейдоскопу, фони наче дихають та таємничо мерехтять, не порушуючи простір (золоті візантійські мозаїки, які зображують небо), оскільки в мозаїці відбувається оптичне злиття кольорів... І це ще всі особливості мозаїки, які утворюють ілюзію дива, нерукотворності, недосяжності – притягують як магніт та залучають до творчої гри.

Хотілося, щоб історичні техніки, типи та види мозаїк, надреальні імпресіоністичні та сюрреалістичні враження і вільні асоціації, кубістичне конструювання площин та форм, неоімпресіоністичні та пуантилістичні оптичні явища, футуристичне динамічне відчуття та експресіоналістичні символічні значення легли в основу своєрідної творчої калейдоскопічної палітри, яка б постійно доповнювалася новими складовими і надихала на нові мозаїчні творчі шедеври.

Список використаних джерел

1. Терминологический словарь по автоматике, информатике и вычислительной технике: Справ. Пособие для СПТУ/ В.В.Зотов, Ю.Н.Маслов, А.Е. Пядочкин и др.– М.: Высш. шк., 1989.– 191 с.
2. Ильина Т.В. Введение в искусствоведение.– М.: Астрель, 2003г.
3. Винер А.В. Материалы и техника мозаичной живописи.– М.: Искусство, 1953.– 367 с.
4. Сентенс Б. Керамика: путеводитель по традиционным техникам мира / Брайан Сентенс; пер. с англ. Л.В. Вахуркиной, А.В. Нефёдова, Д.А. Перовой.– М.: Астрель: АСТ, 2005.– 216 с.

5. Ротач А.Л., Чеканова О.А. Огюст Монферран.– Л.: Стройиздат, Ленингр. отд-ние, 1990.– 224 с.
6. Онищенко В. Кем создавался «Крещатик»? // Керамика. Стиль и мода, 2008, №2(20), С.116-119.
7. Велигоцкая Н. Современное монументально-декоративное искусство Украины // Декоративное искусство СССР, 1986, №10, С.130-134.
8. Добрицына И.А. От постмодернизма – к нелинейной архитектуре: Архитектура в контексте современной философии и науки.– М.: Прогресс-Традиция, 2004.– 416 с.

Анотація

В статті розкриваються питання з історії мозаїки (світові техніки та матеріали), визначаються типи та види мозаїк, проводиться аналіз художнього «мозаїчного авангарду» XIX-XX ст.ст., розглядаються філософські питання утворення сучасних живописних «мозаїчної площини, об'єму та простору» в стилях, в яких квадрат – першофігура.

Аннотация

В статье раскрываются вопросы по истории мозаики (мировые техники и материалы), определяются типы и виды мозаик, проводится анализ художественного «мозаичного авангарда» XIX-XX ст.ст., рассматриваются философские вопросы создания современных живописных «мозаичной плоскости, объёма и пространства» в стилях, в которых квадрат – первофигура.